

→
»serfrøðiliga« Nordforsk-verkætlanirnar í veruleikanum hava kostað Føroyum.

Hvør er so javnsetingin her til Figgingargrunnin, Fiskavirking, kvotuskipanina («Strukturudvalget»), bankasamanleggingina osfr.? - Eg skal nevna okkurt dømi:

Ætlanin við «Strukturudvalget» er sambært álitid: »at gøra fiskerierhvervet til et selvberende erhverv hvilende bl.a. på det biologisk optimale fangstniveau i farvandet omkring Færøerne på markedsøkonomiske vilkår«.

I Nordforsk-ætlanini »Oljefisk« eitur tað m.a.: »Projekttets målsætning er en helhedsoptimering af energianvendelsen indenfor fiskerierhvervet«.

Einfalt og greitt - keine hexerei: Tú, Litla Danmark, hevur serfrøðingarnar og kann tí »heloptimere« Føroyar frá A til Z - tøkniliga, búskaparliga, livfrøðiliga (biologiskt) og á orkuøkinum.

Fiskavirking: »Heloptimering« og »struktur-rationalisering« av fiskivinnuni.

Nýggi Føroya Banki: »Heloptimering« av figgjar-kervinum.

Financieringsfonden: »Heloptimering« af R. Mikkelsen og at ganga krøvnum frá Den Danske Bank og donsku kreditfølgnum á móti.

Højgaard & Schultz: »Heloptimering« (til sin sjálvs) av vatnorkuni. Framtaksgrunnurin: »Heloptimering« av Uhr-enholt (?) og møguliga restini av Føroyum.

Misskil meg nú ikki, Litla Danmark. Sjálvandi hava vit tørv á serfrøðiligi hjálpi bæði á tí tøkniliga og búskaparliga økinum. Bert spell, at teir serfrøðingar, ið tú trýstir tía á okkum, hvørki hava royndir innan okkara vinnulív (fyri ikki at tala um fiskivinnuna) ella kunnleika til serligu føroysku fólkasálina - »mur-» - í føroyinginum uppá gott og ringt. Tað eru hesar royndir og hesin kunnleiki, ið er fremsta treytin fyri eitt gott úrslit.

»Et er et søkort at forstå, et andet skib at føre!« - er eitt av tínum kendastu orðatøkum, Litla Danmark. Hetta orðatak hevur tú gloymt og latið føroyska stýrisvølin upp í hendurnar hjá miðsavnings-, struktur- og optimaliserings-teknokratinum Richardi Mikkelsen, sum als ikki skilir ella vil skila stóra fjarleikan millum hollar dansk-royndir og vitan og hollar føroyskar royndir og vitan.

Tað er vegna henda fjarleika við síðani síðst í 70'unum hava verið stýrd úr kós og fram móti kaos!

4. Er tað ov seint at venda gongdini?

Sjálvandi kunnu vit venda gongdini rætta vegin. Tað er ein spurningur um vilja,

um at standa saman og kanska fremst av øllum: Um álit á lívið og tað lívið hevur lært og lærir okkum.

Báturin, skipið, maskinurnar, fiskireiðskapurin osfr. er skapt gjøgnum okkara móti andlit til andlits við náttúruna og náttúrukreftirnar. Frá náttúruni og okkara medmenneskjum fáa vit stóðugt »aftursvar« og rættleiðingar, og hetta lærir okkum framhaldandi at menna betur og betur tær milliðir av skipanum, lutum osfr., ið vit dagliga havauttan um okkum.

Tað eru hesi móti andlit til andlits við náttúruna og okkara medmenneskjum og teir stóðugu »aftursvar« og rættleiðingar vit fáa, ið skapa tað vit kalla lívsroyndir. Men í dag er orðið »lívsroynd« eitt skemdarorð, og at so er kunnu vit takka tí yvirræði tey mong verkligt óroyndu, men so mikið meira orðavasturroyndu, hava rivið til sín í okkara samfelag. Í dag er tað so stótt eggið, ið skal læra hønuna at verpa. »Eggin« eru m.a. teir mongu og um okkara víðurskipti óroyndu almennu frøðingarnir - Figgingargrunnin, Færøgruppen, IMF, Strukturudvalget osfr., ið allir eru sannførdur um, at veruligi vísdomurin kom til jarðar við Sputnik, og at alt verður so mikið betri, bert Várhara letur teimum upp í hendur at »strukturera« og »optimalisera« Føroyar.

Nú vildi eg verið sera órímligur, um eg her ikki skoytti uppí, at tað innan tað almenna eru nógvar skilagóðar og royndar menneskjur, við hjartanum á røttum staði - menneskju, ið veruliga skilja trupulleikarnar. Men tíverri, hesi órvísi hugsandi røkka alt ov sjáldan fram við sínum bókapi - albobarnir hjá teimum eru helst ikki nóg spískir.

Tað ið her er fært fram er als ikki nakað, og eri einsamallur um at meina. Les »grasrot«-lesarabrevini og »greinarnar í okkara bløðum tey seinastu 2 árin, Litla Danmark, og tú vitst leggja til merkis ein eyðsyntan nýggjan fastan hugbúðar menna millum um júst hesi víðurskipti. Tíðin tykist nú loksins at vera farin, tá sagt varð: »Bert lúsin útlandsk er...«

»Neyð lærir nakna kvinnu at spinna« sigst, men okkara »naknu kvinnur« sleppa í dag ikki at »spinna«, tí sambært tínum serfrøðingum, Litla Danmark, eru teirra verkætlanir ikki nóg »burðardyggar«. Hin vegin er so beiskur royndur lutur, at teir »serfrøðingar« tú sendi at læra okkum at spinna, teir vóru allir »naknir« íroyndum við okkara »ull«. Úrslitið er tí haffreft: Ein einasti stóður hurlivasi.

Eg byrjaði henda partin við at siga, at vit kunnu venda negativu gongdina í landinum, og at tað var ein spurningur um vilja og at hava álit á lívi og egnu lívsroyndum. Skulu nýggj framtøk hava góðar møgu-

leikar at cydnast, má tað tí fremst vera á okkum, har vit - í hvussu so er í ein ávisan mun - skara framúr. Tað gera vit óivað fremst á fiskivinnuøkinum og øllum tí, ið er meira og minni beinleiðis knýtt at hesum øki (uttan kanska júst at selja marknaðarføra fiskavørur).

5. Hvi mátti tað enda galið?

Fastknytt sum vit eru at tínum gjaldoyra, Litla Danmark, hava vit litlar og ongarr møguleikar at fremja ein búskaparligan politikk í samljóði við okkara vinnulív. Tí króna sveiggir í takt við konjunkturum í stórindnaðinum og »spekulatiónsbúskapin« í DK/EU. Her ráða tær tøkniliga og búskaparligu lógirnar.

Við sama gjaldoyra sum tú,ugu vit »hanga við« hóast at siga allar okkara búskapur stendur og fellur við teimum livfrøðiliga víðurskiptunum í havinum. Við øðrum orðum: So leingi vit eru leinkjaðir til tína krónu, Litla Danmark, mugu vit fyr í kunna »fylgja við« sum frægest royna at fiska í takt við búskaparligu menningina í vælførlanum Litla Danmark. Men meðan stórindnaðurin og teknologjurin stremba eftir at einfalda (rationalisera/effektivisera), so er stremban náttúrunnar - júst tað óvugta: Ein stremban fram móti, einari javnvágsskipan, ið er - so sum nú eina-

ferð tey klimatsku og geografisku víðurskiptini á staðnum loyva - so stóðuføst og margfald sum gjørligt.

Fyrr ella seinni má tað tí enda galið. Náttúran er sera gávumild, men lógir lívsins kunnu ikki noyðast at fylgja deydunum hjá tøkni-frøðini og búskapinum. Royna vit álfkavæl - og tað gera vit, tá vit troysta ein ella fleiri fiskastovnar meira enn náttúru- og vístfrøðiliga víðurskiptini loyva, ja, so trýsta vit á okkara egna Ragnaroks-knøtt.

Vit vita øll hvussu hevur gingist við okkara týðningarmestu fiskastovnum, og so kunnu vit klandrast til dómadags, um hvør ið má bera størstu skuldina fyriskráðlið: Náttúran, par-ella skittfiskatrolarnir.

Við at vaksa um og nýmótansgera fiskiflotan kundu vit til fyr okkurt um 10 árum síðani stóðugt fiska meira, og á tann hátt so tofuliga halda stig við búskaparligu vælførdarmenningini hjá tær, Litla Danmark. So lántu vit pengar í 6-7 ár fyr áframt at kunna »hanga við« tær - inntil ballónin so at siga náttúru-noyðugt brast Svarta oktober 1992.

6. Vegurin fram

Royndur lutur er, at tær mongu almennu/hálfmennu útlandsku/hálfvútlendsku »heilðar-, optimaliserings- og miðsavnings-ætlanirnar«, ið tey seinastu árinu er smoygdar niður yvir okkum, hava stýrt okkara samfelag úr kós í kaos. Skulu vit megna at venda gongdina aftur er tí fremsta treytin, at vit nú óðrumegin: læra at »hugsas føroyskt« og hinumegin: hava álit á egnu royndum, kunnleika og megi.

At tosa um »heilðar- og optimaliseringsloysnir« fyr eitt samfelag er tað reina slutur. Tann í dag (teoretisk) kanska frægesta »heilðar-« ella »optimaliseringsloysnin« fyr okkum, vil ofta longu í morgin vera tann vánaligasta loysnin vit kunnu velja. Tað sama kann yvirhøvur sigast um tær miðsavningsloysnir, ið verða smoygdar niður yvir menneskjurnar. Makt- og mammongrind teirra fáu eru her drívmeigin, og úrslitið er, at stóra fjøldin av menneskjum kenna seg meira og meira sum óvðikomandi fremmandafólk í egna landi. Skapanarmegin verður køvð, og fólk tvassar runt sum sálarliga heimleysar grýlar - uttan mál og mið.

Henda tilgongd (process) tók sum kunnugt rættuliga dik á seg Svarta oktober 1992 (Financieringsfonden af 1992 og Føroya Fiskavirking) og árið 1993 (Strukturudvalget, bankasamanleggingin osfr.).

Okkara høvudsítfeltingið er tað, sum livir og grør í havinum. Hetta tilfeltingi endurnýggjast ár undan ári, men vit vita eisini, at tæka tilfeltingið kann sveiggja millum sera rík og líka so sultin ár. Sjálvandi ynskja

vit øll eina høvudsítfeltingu í samljóði við tæka tilfeltingið, men júst tí hetta vinnulív so eintáttad er knýtt at stóðugt broytligu livfrøðiliga víðurskiptunum í havinum, mugu vit eins »náttúru-noyðugt« hava okkara egna frítt umsetiliga gjaldoyra frítt av øllum øðrum gjaldoyrum, skulu vit hava vónir um at megna at stýra okkum inn á nevndu samljóðskós - og so halda hesa kós. Tá hava vit tikið fyrsta stigið fram móti »tering eftir nering«. Men tað er ikki nokk. Vit mugu samstundis kunna forða gjaldoyrisspekulantum í at mýlva sundur føroysku krónuna, og tað gera vit bert við at fremja ein fullkomuliga opnan lágræntupolitikk, har øll (ikki minst spekulantarnir) eru kunnað um at rentan kann og vil verða broytt úr einum dag í annan við minsta tekin um »spekulatión«. Hetta letur seg væl gera, ja, lættari hjá okkum enn í flest øllum øðrum londum, tí fólkatálið er lítið og búskapurin uppá seg einfaldur.

Hetta er als eingin »hokus pokus«-heilivágur til eitt sjúkt samfelag. Tað er bert at seta í gongd! - tí hvat hendir um t.d. rentan verður sett niður í 2% p.a.? Jú, nógv niðurskrivaðu víðirni á tilgongdunum í samfelagnum, tvs. skip, virkir, sethús, maskinur, havnir, vegir, kunnleiki (!), hugsjónir (!), áráði (!) osfr., byrja beinanvegin at vaksa í virði, tí nú megna fólk aftur at rinda sína skuld. Hóttanin um rentudeyðan, ið hevur køvt allan framtakshug verður gravløgð, og aftur verða tað veruligu virðini av øllum okkara ognum (íroknað náttúru tilfeltingið á landi, í havinum og í undirgrundini), sum í mun til uttanlandsskuldina kemur at geva røttu myndina av okkara búskaparligu stóðu - myndina av einum sunnum samfelagi, ið er liv lagað.

Á ráðstevnunni í Norðurlandahúsinum 8.-13. aug, í fjør um norrønu fiskivinnusamfelögini greiddi Lise Lyck frá um hvussu Ísland búskaparliga hevur megnað at basa kreppunum í fiskivinnuni. Hon segði har m.a.:

»Det vigtigste økonomiske politiske instrument har været valutakursreguleringer, og det er lykkedes at skabe et højt og stabilt indkomstniveau, og selv i perioder med betydelige udsving i fiskeriet at undgå sammenbrud i økonomien. Dette skyldes væsentligst en dygtig anvendelse af valutakurspolitikken«.

7. Samanumtikið »I kaos liggur møguleikin til broytingar duldur«. Hesi orð nobelheimslofta Prigogine's, hoyra vit í dag ofta endurtikin sum ein uggan fyrí lond har búskaparligt kaos valdar. Í Gomlu Edda (Völuspá) er kaos »Ginnungagap«, tvs. »gandagapið« (ginna = ganda), so Prigogine end-